

IEVA FĪBIGA

Latvijas Universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

GALĒNS PAR NOVECOJUŠIEM VĀRDIEM HIPOKRATISKAJĀ KORPUSĀ

Īss kopsavilkums

Divus izcilākos Senās Grieķijas ārstus – Hipokrātu un Galēnu – šķir aptuveni septiņi gadsimti. Tas ir vērā ņemams laika posms, kurā medicīna un medicīnas valoda ne tikai attīstījās, bet arī pārveidojās. Līdz ar to jau Galēna laikā, t. i., 2. gs. m. ē., bija izveidojusies situācija, ka daudzi hipokratiskajā korpusā esoši vārdi ārstēšanas mākslas apguvējiem bija nesaprotami. Šādu situācijas izveidošanos veicināja arī tas, ka Hipokrata laikā medicīnas traktāti tapa sengrieķu valodas joniskajā dialektā, bet Galēna laikā – *κοινή* (burt. ‘kopīgā’) grieķu valodā, kas Galēna traktātos jau vairāk pielīdzināma Bizantijas jeb viduslaiku grieķu valodai. Lai ārstēšanas mākslas apguvējiem hipokratiskā korpusa traktātus padarītu saprotamākus, Galēns uzrakstīja traktātu *Hipokrata glosu skaidrojums*, ko varētu dēvēt par glosāriju ar 873 šķirkļiem, kas izkārtoti grieķu alfabēta secībā.

Atslēgvārdi: Hipokratiskais korpus, glosas, Galēns, antīkā medicīna.

Traktāta tapšana

Antīkajā pasaulē tapuši dažāda rakstura filoloģiski teksti, sākot ar tematiski plašiem traktātiem, kas ietver piezīmes, komentārus un monogrāfiskus darbus, un beidzot ar tematiski šauriem traktātiem, kas veltīti kāda konkrēta jautājuma izskatīšanai, piemēram, katalogi un dažādi saraksti, izglītojoši ievadi literāriem tekstiem un traktāti, kas līdzinās vārdnīcām (Dubischar 2015, 582). Pie šādiem traktātiem pieder viens no galēniskā korpusa¹ sacerējumiem.

Galvenais pamudinājums Galēnam (*Γαλήνος*, 129.–216. g. m. ē.) rakstīt traktātu par novecojušiem Hipokratiskā korpusa² vārdiem ir valodas izmaiņas. Hipokrats (*Πποκράτης*, 460.–370. g. p. m. ē.) Senajā Grieķijā 5. gs. p. m. ē. rakstīja traktātus par medicīnas jautājumiem. Tika izveidots Hipokratiskais korpus. Tajā ir teksti, par kuriem var droši teikt, ka tie tapuši 5. gs. p. m. ē., kad prozas teksti lielākoties rakstīti joniskajā

dialektā (dažkārt tas raksturots kā izglītotās sabiedrības dialekts), taču ir arī tādi, kuros vērojama tikai cenšanās atdarināt 5. gs. grieķu valodu (Gaile, van Hofa 2003, xx–xxii).

Arī Galēns rakstīja traktātus par medicīnas jautājumiem, bet aptuveni septiņus gadsimtus pēc Hipokrata, t. i., ap 2. gs. m. ē., kad pastāvēja Romas Impērija. Grieķu valoda šajā laikā vairs nebija tāda pati kā Hipokrata laikā, un prozas teksti (tostarp Galēna traktāti) tapa nevis joniskajā dialektā, bet gan *κοινή* (burt. 'kopīgā') grieķu valodā. Tādēļ Galēns, kurš pievērsās ne tikai ārstēšanas mākslas tematiem, bet arī jautājumiem, ko mūsdienās pieskaitītu pie humanitārās jomas,³ apkopojis, sistematizējis un komentējis neparastus un novecojušus vārdus, kas vērojami Hipokratiskajā korpusā. Galēns šim jautājumam atvēlēja veselu traktātu.

Traktāta ievads un mērķauditorija

Traktāts *Hipokrata glosu skaidrojums* (*Τῶν Ἱπποκράτους γλωσσῶν ἐξηγήσεις; Linguarum seu dictionum exoletarum Hippocratis explicatio*⁴) nav tulkots angļu valodā, tāpēc raksta tapšanā izmantots tikai oriģinālteksts un tā tulkojums latīņu valodā.

Traktāta vārdu skaits (pēc TLG statistikas – nepilni desmit tūkstoši⁵). Kūna⁶ 19. sējumā *Claudii Galeni Opera Omnia*, kas izdots 1830. gadā, traktāts aizņem 95 lappuses. Tas ir grieķu teksts ar tulkojumu latīņu valodā.

Kā tas sagaidāms no vārdnīcai pielīdzināma traktāta, tas kārtots grieķu alfabēta secībā. Taču pirms paša glosārija Galēns sniedzis ievadu – *προοίμιον*, uzrunājot savu senu draugu Teutru.⁷ Galēns Teutram vēltījis arī traktātu par vēnu griešanu, kurā viņš norādījis, ka raksta to pēc Teutra lūguma un aicinājuma (Brain 1986, 106). Tāpat notiek arī ar šo tekstu. Traktāts top, kā Teutrs vēlēties, – tas aplūko Hipokrata glosas un ir kārtots burtu, proti, alfabētiskā, secībā. Pirmais iemesls šāda darba tapšanai, ko ievadā nosauc pats Galēns, ir tas, ka *senos laikos lietošanā bija tādi vārdi, kas tagad vairs nav*.⁸

Tāpat ievadā nosaukti līdzīga veida traktāti, kurus Galēns īsi komentējis, radīdams iespaidu, ka ir ar šiem darbiem pazīstams. Piemēram, šādā veidā aprakstīti atsevišķi skaidrošanas vērti Homēra un Aristofana lietoti vārdi. Galēns arī novērojis, kā Hipokrats nonācis pie dažādiem vārdiem, kurus mūsdienu izpratnē lietojis kā terminus, piemēram,

Hipokrats pats 5. gs. p. m. ē. izmantojis novecojušus vārdus kāda medicīniska jēdziena apzīmēšanai un nosaukšanai, viņš arī darinājis jaunus vārdus, kā arī dažiem vārdiem piešķīris jaunu medicīnā izmantojamu nozīmi, kas gan nav pavisam atšķirīga no iepriekšējās, toties ir ar to saistīta. Svarīgi, ka te iezīmējas metaforisku terminu veidošanās princips, kad vārdiem tiek piešķirta jauna nozīme, kas daļēji saistīta ar iepriekšējo.

Ievaddaļā vēl minēts, ka *grāmata būs noderīga arī citiem, kuri saskārušies ar neskaidriem vārdiem*, kaut gan traktāts adresēts jau iepriekš minētajam Teutram. Tāpat Galēns arī skaidrojis, ka ir jānošķir, kas ir glosa, kas ir vienkārši lietots vārds un kas izteiciens, toties nav paskaidrots, pēc kādām pazīmēm šie trīs termini būtu nošķirami.

Traktāta šķirkļi

Dažiem šķirkļiem (tā varētu dēvēt atsevišķas traktāta sadaļas ar skaidrojumiem) Galēns kā skaidrojumu ir sniedzis tikai vienu vārdu, dažiem ir īss skaidrojums, kas pielīdzināms sava veida definējumam, savukārt ir arī tādi šķirkļi, kuriem ir pievienots garāks komentārs. Turklāt tiek piebilsts, ka paskaidrojumi un piemēri veidoti, gan balstoties uz pašiem Hipokrata sacerējumiem, gan uz tādiem sacerējumiem, kas ir par Hipokratu un viņa mācību.

Kā jau minēts iepriekš, traktāta vārdu skaits ir nepilni desmit tūkstoši, un šajā apjomā ietilpst ievads, kurā ir aptuveni tūkstotis vārdu. Viss pārējais traktāta teksts ir šķirkļi – kopskaitā 873 šķirkļi. Izņemot burtu *psī*, glosārijā ir pārstāvēti visi grieķu alfabēta burti ar šādu šķirkļu skaitu katram burtam:

α alfa 151, *β* bēta 23, *γ* gamma 13, *δ* delta 27, *ε* epsilons 89, *ζ* zēta 1, *η* ēta 13, *θ* tēta 15, *ι* jota 19, *κ* kapa 93, *λ* lambda 27, *μ* mī 46, *ν* nī 5, *ξ* ksī 2, *ο* omikrons 25, *π* pī 69, *ρ* ro 22, *σ* sigma 94, *τ* tau 28, *υ* ipsilons 29, *φ* fī 45, *χ* hī 29, *ψ* psī 0, *ω* omega 8.

Kā redzams, *alfai* ir visvairāk šķirkļu – 151. Nevienam citam burtam šķirkļu skaits pat nepārsniedz simtu. Te rodas jautājums, kāpēc tā. Salīdzinot šo ar citiem Galēna traktātiem un ievērojot viņa redzamo izteikti lielo vēlmi rakstīt daudz un par daudz ko, nākas jautāt – vai sākotnēji Galēna ieceres šā glosārija apjomā nav bijušas pārāk plašas. Iespējams, plānotais skaidrojamo glosu skaits bijis daudz lielāks, nekā uzrakstīts.

Tāpat kā atšķiras šķirkļu apjoms un skaidrojumu veids – vienā vārdā, vienā definējumam pielīdzināmā teikumā vai garākā komentārā –, atšķiras arī paši skaidrojamie vārdi – gan pēc satura, gan formas. Tātad šķirkļi nav veltīti kādai vienai noteiktai medicīnas nozarei, piemēram, anatomijai vai nozoloģijai, tie ir vai nu tieši, vai netieši saistīti ar medicīnu – var būt skaidroti gan dažādi slimību simptomi un ķermeņa daļas, gan farmakoloģijas vielas un to lietojums, gan arī kas tāds, kas var šķīst nemaz nesaistīts ar ārstēšanas mākslas jomu. Turklāt šķirkļi var būt sugas vārdi un īpašvārdi, līdzīgi atšķiras arī vārdšķiras – nav tā, ka Galēns būtu skaidrojis tikai lietvārdus. Piemēram, *alfas* šķirklī lasāms, ka īpašības vārds *ἀθώρηκτος* skaidrots kā *tas, kurš nav piedzēries*, vai darbības vārds *ἀθέλγεται* skaidrots kā *tikt palaistam* vai *tikt atraisītam*, vai, piemēram, apstākļa vārds *ἀδηνέως* skaidrots kā *neapdomīgi* jeb grieķiski tas ir *ἀφροντίστος*, kas gan īsti nav tieši tas pats, kas *ἀδηνέως*, jo šo apstākļa vārdu precīzi varētu tulkot kā *bez ļaunprātības*.

Tāpat pie *alfas* skaidrotas vārdkopas, kas sākas ar *Αἰγύπτιον ἔξιπτiešu*, piemēram, *Αἰγύπτιον ἔλαιον ἔξιπτiešu οἰவேλλα*, kurai sniegts skaidrojums – *kā paši sauc 'ricinella'* vai *Αἰγύπτιον ἔλαιον λευκόν baltā ἔξιπτiešu οἰவேλλα*, kura skaidrota kā *tā, kas no lilijām sagatavota, saukta gan par κρινινον* (ko var tulkot kā *lilijas eļļu*), *gan par σουσινον ἔλαιον* (kas arī latviski jātulko kā *lilijas eļļa*). Pēc līdzīgas manieres skaidrots arī *Αἰγύπτιον μύρον λευκόν baltā ἔξιπτiešu ziede, saukta arī par Mendetas [ziedi], sagatavota no lilijām un garšaugiem / saldiem augiem, dēvēta par ziedi, nevis eļļu, kā arī saukta par κρινόμυρον* (ko latviski var tulkot kā *lilijas ziedi*) un *σουσινον μύρον* (ko atkal latviski var tulkot kā *lilijas ziedi*). Pēc iepriekš rakstītā Galēns atvēlējis šķirkli *Αἰγύπτιον μύρον ἔξιπτiešu ziedei*, kas skaidrota kā *ziede no Ēģiptes dzelzšņa zieda, saukta arī par μετώπιον* (ko vienā vārdā, šķiet, iztulkot nevar, vien aprakstoši – *aromātiska ἔξιπτiešu ziede*). Pēdējais līdzīgais piemērs ir *Αἰγυπτία στυπτερία ἔξιπτiešu alauns* (ķīmiska viela); tas skaidrots kā *tas, ko mēs saucam gan par σχιστή, gan par τρισχίστη*, un pats interesantākais, šķiet, ir tas, ka īsti iztulkot šos divus vārdus nevar, jo *Liddle-Scott* leksikonā pie šiem diviem vārdiem ir nevis tulkojums, bet gan komentārs, ka tās ir Galēna glosas pie attiecīgā šķirkļa *Αἰγυπτία στυπτερία*.

Tāpat šajā traktātā ir šķirkļi, kuri skaidrojumos izvērsti daudz plašāk nekā tikko rādītie. Tajos parasti Galēns sniedzis gan aprakstāmās glosas sinonīmus, definējumu, kas ietver gan īsu paskaidrojumu, gan to, kā tā vēl tiek dēvēta, kā arī autorus un viņu sacerējumus, kuros šī glosa

parādās. Taču lielākoties traktātā ir sastopami īsi šķirkļi, kas skaidroti tikai ar vienu vārdu.

Delta šķirkļis

Lai ilustrētu Galēna veidoto glosāriju, rādīti *delta* šķirkļi, kuriem sniegts gan oriģinālteksts sengrieķu valodā, gan tulkojums latviešu valodā. Tulkojumi veidoti, lai pēc iespējas vairāk tuvinātos oriģinālam, bet vietās, kur doma ir neuztverama, pievienoti papildinājumi, kas ievietoti kvadrātiekvās.

Oriģinālteksts	Tulkojums
<i>δαιτίδες; μεγάλοι λαμπάδες καιόμεναι τε καλούνται καταχρωμένοις δέ ποτε σημαίνει και την του σκορόδου κεφαλήν διά τὸ ἐκ πολλῶν ἀγλίθων συγκειμένην παραπλησιῶς συνδεδέσθαι ταῖς λαμπάσι</i>	lāpas: lieli gaismekļi, kas tiek saukti arī par degļiem: lietotājiem dažkārt apzīmē arī ķiploka galvu tādēļ, ka, salikta no daudzām daivām, ir sasaistīta līdzīgi kā gaismekļos
<i>δακτύλιος; κύκλος τροχίσκος ἐν τῷ δευτέρῳ περι ἀφόρων</i>	gredzens: apaļš riņķis otrajā [grāmatā] par neauglību
<i>διεδρος; διαφανής, ἐν τῷ δευτέρῳ περι νούσων τῷ μείζονι</i>	dīvpusīgs: caurspīdīgs, otrajā [grāmatā] par slimībām
<i>διακνέει; ὅπερ και ἀποκναιει, τὸ δὲ αὐτὸ και διακναιει λέγεται</i>	skrāpē: tas pats, kas nogurdina, tas pats, kas arī tiek saukts nokausē
<i>διαπεπληγμένα; τὰ ἐπὶ πολὺν κατὰ τὴν πληχάδα διεστῶτα πληχὰς δὲ τὸ μεταξὺ τῶν σκελῶν τῆς ἐκφύσεως</i>	sadalīti: plats atvērums; starpa starp kājām augšpusē ⁹
<i>διάστημα; τὴν ὡσπερ ἐρίοις ἐοικυῖαν αὐτῶν τῶν σωμάτων σύνθεσιν</i>	atdalījums: šo ķermeņu savienojums līdzīgs vilnai
<i>διαστομωτρίδα; μίλην τὴν διαστέλλουσαν</i>	atdalītājs: izpletoša zonde
<i>διαφλύξεις; ὑπερβλύσεις</i>	izliešanas: izlaušanās
<i>διαφλυχθεῖσα; διαχυθεῖσα, ὑγρανθεῖσα</i>	izspiesta: izplūdusi, samitrināta
<i>διαφλυχθέν; ὑγρανθέν</i>	izspiests: samitrināts
<i>διαφλύοντα; ὑγραίνοντα</i>	izspiedošs: samitrinošs
<i>διάφρος; ἀφρίζων</i>	putīgs: putojošs
<i>διαχωρίου; ἀπὸ διαστήματος</i>	caurlaika: no starplaika
<i>διδύμη; ρίζα τῆς βοτάνης ἣτις και ὄρχις ὀνομάζεται</i>	dvīņu: auga sakne, kas arī tiek saukta par sēkliniekiem
<i>διεβλήθησαν; ἐξηπατήθησαν</i>	bijuši maldināti: bijuši piekrāpti

διῆσαι: διασεῖσαι, ἐν δευτέρῳ τῶν γυναικείων, δηλοῖ καὶ τὸ διηθῆσαι καὶ τὸ διελεῖν	satricināt: sakratīt, otrajā [grāmatā] par sievieti [slimībām]; zināms gan kā kāšana, gan atdalīšana
δίιδρος: νοτηρὰ καὶ δίιδροῦσα	caursvīdīgs: mitra un svīstoša
δίκλειδος: ¹⁰ διμερῆς, ὡς δύνασθαι τοῦ κάτω μέρους κεκλεισμένον τὸ ὑπερκείμενον ἀνοῖξαι	divbultains: divpusējs [aizšaujama], lai varētu atvērt virsū esošo ar slēgtu apakšdaļu
δίκρον: τὸ οἶον δίκρανον, ὅπερ καὶ δισχιδῆς ὀνομάζουσι· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἤδικρον δηλοῖ	sazarots: tas, kas divgalvains, kā arī saucas sadalīts; tas pats, kas zināms arī kā ἤδικρον
διοπτος: νεῶ ἐπιμελητῆς παρὰ τὸ διοπτεῦν ἢ διέπειν τὰ ἐν αὐτῷ	caurskatošais: tempļa uzraugs, [kura pienākumos ir] uzmanīga vērošana vai pārraudzīšana, kas tajā
διορρώσιος: τῆς εἰς τὸ ὀρρώδες καὶ ὑδατῶδες μεταβολῆς	kļūšana plūstošam: izmaiņas uz sūkalainu un ūdeņainu
δίπνος: τρήματα τῶν εἰς τὰ κενὰ συντετρημένων καὶ οἶον κατὰ δύο στόματα ἀναπνεύοντων	dubults: caurumi tukšajās vietās, kas izurbti un elpo it kā caur divām mutēm
δόρπον: τοῦ δείπνου	vakara maltīte: maltīte ¹¹
δραπτὰ: ἐσπαραγμένα	? ¹² : saplosīti
δυσανίης: Κριτίας ἐν τῷ περὶ φύσεως ἔρωτος ἢ ἀρετῶν οὕτως ἐξηγείται τοῦνομα·δυσανίης δὲ ἐστὶν ὅστις ἐπὶ τοῖς μικροῖς ἀνιᾶται καὶ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις μᾶλλον ἢ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ πλείω χρόνον	smagi sērojošs: Kritijs [darbā] par kaisles dabu vai tikumiem šādi izskaidro vārdu: smagi sērojošs ir tāds, kurš sēro pie maziem [notikumiem] un pie lieliem vairāk nekā citi cilvēki vai ilgāku laiku
δυσήνιος: ὁ μὴ εὐκόλως ἀνιῶμενος ἔστι δὲ καὶ ὁ δυσχαλίνωτος ἢ ὁ δυσκολώτατος	neapvaldīgs: tas, kas nav viegli sērojošs; bet ir arī tas, kas grūti iegrožojams vai kas īdzīgs

Secinājumi

Sniegtie šķirkļi rāda, ka Galēna valoda ir konspektīva, vietumis aprauta un diezgan neskaidra, viņš nezina kontekstu un citu informāciju, kas šo traktātu papildinātu.

Galēna grieķu valoda ir attālinājusies no klasiskā laikmeta iezīmēm. Drīzāk tā ir tuvāka Bizantijas jeb viduslaiku grieķu valodai, turklāt tajā ir glosas un jaundarinājumi, kas teksta saprotamību padara vēl grūtāku (Manetti 2009, 157–161).

Jaundarinājumi un jaunas vārdu nozīmes ir ierasta Galēna grieķu valodas iezīme, it īpaši jaunas vārdu nozīmes, kuru pamatā ir metafora. Tās apzināta lietošana uzsvērta arī vienā no šā traktāta šķirkļiem. Šķirkli *νανωσιαιες vemšanas* Galēns skaidrojis kā *asins pārplūšanas, kuras sauc arī par εκχυμωσεις 'izliešanām', tas ir pārņests vārds no tiem, kuri vemj asinis uz kuģa*. Metaforas lietošana izteikta ar darbības vārdu *μετενηνεγκται*, kas ir aorista forma no *μεταφέρω* (*es pārnesu*).

Šis ir viens no retajiem traktātiem, kas ir pieskaitāms humanitārajai jomai un saglabāties līdz mūsdienām, jo lielākā daļa no tiem ir zudusi. Saglabāšanās iemesls ir tajā iztīrītās glosas, kas daļēji skar medicīniskos jautājumus. Tieši Galēna traktāti, kas veltīti medicīnai, tika uzskatīti par pārrakstīšanas vērtiem.

Varētu šķist, ka Galēna traktāts *Hipokrata glosu skaidrojums* ir viena no pirmajām medicīnas vārdnīcām, tomēr jāatzīst, ka tā īsti nav, jo tas ne tikai ietver medicīnisku saturu, bet arī skaidro neparastus un novecojušus vārdus.

ATSAUCES

- ¹ Galēniskais korpus (lat. *Corpus Galenicum*) – paša Galēna un viņam piedēvētu traktātu kolekcija.
- ² Hipokratiskais korpus (lat. *Corpus Hippocraticum*) – paša Hipokrata un viņam piedēvētu traktātu kolekcija.
- ³ Galēns traktātā *Par savām grāmatām* (*Περι τῶν ἰδίων βιβλίων; De libris propriis*) pēdējā nodaļā nosaucis, kādus humanitārajai jomai pieskaitāmus darbus viņš sarakstījis, piemēram, vārdnīcu, kurā aprakstīti atiskā dialekta rakstnieku lietotie vārdi, vairākus traktātus par komēdiju valodu, atsevišķu traktātu par komēdiju rakstnieku lietotiem specifiskiem vārdiem, traktātu par komēdijas lietderību, par valodas kļūdu vērtēšanu u. c.
- ⁴ Jāpievērš uzmanība tam, ka traktāta nosaukumā latīņu valodā jau ir precizējums sengrieķu vārdam *γλωσσα* – vai nu *lingua* ‘valoda’, vai *dictio* ‘izteiciens’, kas abi apzīmēti ar pagātnes divdabi *exoletus* ‘novecojis’.
- ⁵ *Thesaurus Linguae Graecae*. A Digital Library of Greek Literature. Pieejams: <http://stephanus.tlg.uci.edu/> [skatīts 25.03.2019.]
- ⁶ Karls Gotlobs Kūns (*Karl Gottlob Kühn*, 1754–1840) – vācu ārsts un medicīnas vēsturnieks.
- ⁷ Par Teutru (*Τευθρας*) nav saglabājušās biogrāfiskas ziņas; no paša Galēna traktātiem nojaušams, ka viņš bijis viņa skolnieks un sekotājs Romā (Mattern 2013, 128).
- ⁸ Šeit ir turpmāk traktāta citātos autores tulkojums no sengrieķu valodas.
- ⁹ Neskaidra leksēma oriģināltekstā.
- ¹⁰ Galēna lietota glosa, kas veidota no lietvārda *κλεις* ‘bulta, aizšaujama, atslēga’.
- ¹¹ Te oriģināltekstā lietvārds parādās G. sg. formā, taču tulkojumā ir lietota N. sg. forma; G. sg. forma norāda uz to, ka Galēns šo šķirkli rakstījis saīsināti un ir kaut ko izlaidis.
- ¹² Neskaidra leksēma oriģināltekstā.

Claudii Galeni Opera Omnia. K. G. Kühn (ed.). Vol. XIX. Leipzig : Teubner, 1830, 62–157.

LITERATŪRA

1. Brain, Peter. *Galen on Bloodletting*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, 1986.
2. Dubischar, Markus. Typology of Philological writings. Monatanari, Franco, Matthaios, Stefanos, Rengakos, Antonios (eds.). *Brill's Companion to Ancient Greek Scholarship*. Leiden, Boston : Brill, 2015, 545–599.
3. Gaile, Agnese, van Hofa, Aija. *Hipokratiskie raksti. Izlase*. Rīga : Liepnieks un Rītups, 2003.
4. Manetti, Daniela. Galen and Hippocratic medicine: language and practice. Gill, Christopher, Whitmarsh, Tim, Wilkins, John (eds.). *Galen and the World of Knowledge*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009, 157–174.
5. Mattern, Susan P. *The Prince of Medicine: Galen in the Roman Empire*. Oxford : Oxford University Press, 2013.
6. Sluiter, Ineke. The embarrassment of imperfection: Galen's assesment of Hippocrates' linguistic merits. Eijk, Philip J. van der, Horstmaneshoff, H. F. J., Schrijvers, Petrus H. (eds.). *Ancient Medicine in its Socio-Cultural Context*. Leiden : Brill, 1995, 519–535.

GALEN ON OBSOLETE WORDS IN
THE HIPPOCRATIC CORPUS

SUMMARY

The paper *Galen on Obsolete Words in the Hippocratic Corpus* deals with one of Galen's treatises, which could be considered as a dictionary or glossary. The treatise is *Explanation of Hippocrates' Obsolete Expressions* (Τῶν Τριποκράτους γλωσσῶν ἐξήγησις; *Linguarum seu dictionum exoletarum Hippocratis explicatio*). It is not translated into English, hence, translation of the title has many varieties, such as *Galen's Lexicon of the difficult words of Hippocrates*, *Galen's Glossary*, *Galen's explanations of obscure words of Hippocrates*, etc.

Hippocrates has written his treatises in the Ionic dialect of the Ancient Greek language in the 5th century BC. The Hippocratic Corpus was formed, and it comprised treatises attributed to Hippocrates himself and other treatises written after his death. The next most influential Greek physician Galen lived in the 2nd century AD – in the period of the Roman Empire. It was approximately seven centuries after Hippocrates, and thus the Greek language at the time was not the same

as in Hippocrates' lifetime. In the 2nd century AD, the prose texts were not composed in the Ionic dialect anymore – instead, *Koine* Greek was used. Therefore, Galen, who was interested in many topics, not solely in medicine, wrote about the issues of language. He collected, classified, and commented rare and obsolete words from the Hippocratic Corpus.

The word count done by using *Thesaurus Linguae Graecae* search engine is 9956. The treatise consists of two parts. The first one is the introduction – *προοίμιον* –, in which Galen has explained the reasons for writing this treatise addressed to his fellow citizen and fellow student Teuthras. The second is the glossary, composed in the order of the Greek alphabet. 873 entries are explained in the treatise (α 151, β 23, γ 13, δ 27, ϵ 89, ζ 1, η 13, θ 15, ι 19, κ 93, λ 27, μ 46, ν 5, ξ 2, \omicron 25, π 69, ρ 22, σ 94, τ 28, υ 29, ϕ 45, χ 29, ψ 0, ω 8). Entries differ from each other. There are nouns, adjectives, verbs, and adverbs are explained in the treatise. The explanations themselves vary from those of one word, or providing an explanation with a definition and with a lot of synonyms. Sometimes, Galen also mentions authors and their works, wherein the explained word is used. All the entries of *delta* have been elucidated and translated in the article for a purpose of illustrating Galen's manner of explanation.